

УДК 598.2:591.53

Рижса К.І.

РЕКРЕАЦІЙНІ ЛАНДШАФТИ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ РОЛІ ЛІСОВИХ ТЕРИТОРІЙ У ТУРИСТИЧНОМУ СЕКТОРІ

В статті розглянуто основні шляхи організації туристично-рекреаційної діяльності в межах лісових екосистем. Розкрито базові принципи підвищення ефективності використання лісів у туристичному секторі. Запропоновано ряд управлінських заходів, спрямованих на збереження цінних лісових територій та підвищення якості туристичних послуг.

В статье рассмотрены основные пути организации туристическо-рекреационной деятельности в пределах лесных экосистем. Раскрыты базовые принципы повышения эффективности использования лесов в туристическом секторе. Предложено ряд управленческих мероприятий, направленных на сохранение ценных лесных территорий и повышение качества туристических услуг.

The article touches upon the main ways of tourist-recreational activity organization within the forest ecosystems. The basic principles, connected with the increasing of silviculture effectiveness, are developed. Several managerial measures, directed at valuable woodlands preservation and improving of tourist service quality, are proposed.

Постановка проблеми. Проблема використання лісових територій для організації туризму вже давно є досить актуальною, проте, на сьогодні, з огляду на розвиток рекреаційних потреб людей, вона отримує новий поштовх. Головним чином це обумовлено збільшенням попиту на рекреаційні послуги серед різних суспільних груп населення. Причиною зростаючого інтересу до туристичної діяльності частково є її схвалення у політичних колах, оскільки вона дає можливість вирішити ряд проблем економічного і соціального характеру. Також не можна обминути увагою той факт, що туризм є рушійною силою охорони та покращення стану навколишнього середовища. Як результат, туристична діяльність перейшла з другорядних позицій на центральні і відіграє важливу роль в управлінні сталим розвитком лісових територій.

Аналіз останніх досліджень. Після розстановки нових акцентів в рекреаційно-туристичній діяльності у фахівців лісової галузі виникає потреба приділяти більше уваги прийняттю управлінських рішень та визначенню їх ефективності. В першу чергу необхідно прийняти до уваги, що цінність лісових територій для туризму є набагато більшою, ніж вважалося дотепер [3,12]. А також ми мусимо погодитися з тим, що на даний час потенціал лісових територій у туристичному секторі не

розкритий у повному обсязі. В європейських країнах активно розробляються різноманітні програми з вивчення рекреаційного лісокористування, які ставлять собі на меті вивчити взаємозв'язки між рекреантами та лісами з тим, щоб підвищити ефективність використання лісової місцевості, а також покращити рівень надання рекреаційних послуг. Наприклад, проект *Leisure Landscapes* (Рекреаційні ландшафти), що був заснований ще у 2004 р., покликаний працювати з компаніями, що надають туристичні послуги у Англії, Шотландії та Уельсі. Ділянки для дослідження були вибрані таким чином, щоб охопити усе різноманіття лісових територій: вік лісових насаджень, типи лісу, екологічний стан лісових екосистем, рівень розвитку соціально-економічної структури на обраній території тощо. Також одним із завдань проекту було з'ясувати, як туристичні організації розуміють проблему рекреаційного лісокористування, від чого відштовхуються, організовуючи відпочинок у лісах. В залежності від цього туристичні організації було поділено на дві групи: стратегічні організації та туристичні компанії [7, 15-18]. Стратегічні організації – це установи, які пов'язані з туристичною діяльністю, але в цілому представляють більш широке коло інтересів: охорону довкілля, економічний розвиток, освіту, охорону здоров'я. Під туристичними компаніями тут в більшості маються на увазі туристичні фірми, що надають ряд послуг з організації переїзду, поселення, проведення екскурсійних турів тощо.

Виклад основного матеріалу. В результаті проведеного дослідження було сформовано основні принципи управління лісовими територіями та організації рекреаційної діяльності у лісах.

Стратегічні організації переважно розглядають ліси, як об'єкт, який має всі необхідні якості та властивості для того, щоб бути туристично привабливим:

- зорова атрактивність насаджень;
- здатність поглинати шум;
- екстенсивність;
- "запас стійкості" лісової екосистеми (особливо у хвойних лісах);
- здатність до використання протягом цілого року;
- здатність до використання при будь-яких погодних умовах.

Результатом цього є те, що лісова місцевість придатна для того, щоб відповідати основним туристичним вимогам: прийняти велику кількість людей, забезпечити широкий вибір варіантів відпочинку, надати можливість організації туризму в будь-яку пору року, приваблювати відвідувачів незалежно від погоди. Проте ефективність використання лісових територій значно зростає, якщо ліс будуть розглядати не тільки як цінну для туризму і рекреації природну систему, а як інструмент управління в організації туристичної діяльності. Таким чином, відвідування рекреантами лісів стане більш організованим та екологічно обумовленим [1, 27]. Наприклад, оскільки екосистеми хвойних лісів є більш стійкими, то в майбутньому потік туристів необхідно сформулювати

таким чином, щоб більша частка його припадала на територію, де переважають хвойні породи дерев.

На відміну від стратегічних організацій, туристичні компанії визначили свої цінні якості для лісової місцевості:

- здатність приваблювати відвідувачів;
- здатність позитивно впливати на відпочиваючих (збільшується кількість часу, яку люди проводять у туристичній зоні);
- розширення календарних меж туристичного сезону (в деяких випадках він триває цілий рік).

Туристичні компанії відмічають, що люди, які відвідують лісову місцевість, часто вирішують лишитися там ще на кілька днів. Прогулянки лісами сприяють відновленню фізичних і ментальних сил відпочиваючих, дають змогу поринути у "спокійне" середовище після напруги, що несе за собою велике місто. Людина має можливість доторкнутися до дикого життя, відчути єднання з природою. Лісові ландшафти є дуже привабливими для фотографів, оскільки надають велике різноманіття кольорів та відтінків.

З огляду на означене вище, було сформовано три ключові характеристики, яким має відповідати лісова місцевість, щоб її можна було розглядати, як об'єкт туристично-рекреаційної діяльності, – привабливість, можливість контакту людини і природного середовища, організація відповідних зручностей для перебування відвідувачів. Кожну з наведених характеристик варто розглянути окремо.

Привабливість лісової місцевості насамперед лежить в основі організації екологічного і зеленого туризму. На сьогоднішній день, у зв'язку із зростаючими темпами урбанізації, люди все більше віддаляються від природи, "забувають", як виглядає справжній ліс. Тому екологічний туризм без сумніву відіграє надзвичайно важливу роль в організації рекреаційної діяльності, оскільки надає можливість скинути тягар повсякденного життя у великому місті та відновити життєві сили організму. При цьому привабливість лісових насаджень позитивно впливає на психологічний стан людини, пробуджує у неї відчуття краси і гармонії, надихає.

Особливою привабливістю характеризуються так звані контрастні лісові ландшафти, наприклад, коли ліс поєднується з горами, озерами або річками. Такого плану території є дуже атрактивними навіть у міжсезоння, коли попит на туристичні послуги значно зменшується. Тому тривалість туристичного сезону подовжується [6, 3].

Лісова місцевість також має забезпечувати контакт людини і природного середовища у повному обсязі: рослини, тварини, запахи, звуки тощо. Відбувається кардинальна зміна оточуючого середовища – цивілізація відходить на другий план, натомість відкривається неосяжний та надзвичайний світ природи. Такий близький контакт людини із природою позитивно впливає на стан її здоров'я, як фізичного, так і

духовного, а також відіграє не останню роль у формуванні екологічного світогляду – шанобливого ставлення до навколишнього середовища.

Щоб розгорнути на території лісу повноцінну рекреаційну діяльність, необхідно спершу лісову місцевість обладнати – прокласти стежки, створити майданчики для відпочинку, побудувати туалети та місця для паркування транспорту, промаркувати маршрути та розставити інформаційні стенди. Також потрібно створити центр прийому відвідувачів, де б надавалася вся інформація щодо відпочинку у лісі і можна було б замовити послуги кваліфікованого гіда.

В даному випадку найважливішим є збереження балансу між природною системою та елементами штучного походження. Тобто з одного боку територія лісу має освоюватись і облаштовуватись для зручності відвідувачів, в з іншого – це має робитись таким чином, щоб антропогенний вплив на лісову екосистему звести до мінімуму. Наприклад, збільшення кількості стежок, а відповідно і кількості відвідувачів, може призвести до серйозних негативних наслідків – рекреаційне навантаження зросте і лісова територія почне деградувати. Тому при здійсненні управління лісами потрібно постійно регулювати кількість відвідувачів в залежності від стійкості лісової екосистеми.

Для розвитку туристично-рекреаційної діяльності у лісах туристичним організаціям необхідно тісно співпрацювати з лісництвами. При цьому лісництва мають давати необхідну підтримку і долучатися до організації туризму. Співпраця у цьому випадку буде полягати у наступному:

- планування туристичного продукту;
- надання необхідної інформації для організаторів та відвідувачів;
- допомога в організації території.

Для прикладу, під час прокладання стежок лісники вибирають оптимальні варіанти, щоб не порушити лісову екосистему, а туристична компанія, в свою чергу, намагається знайти можливість найбільш ефективно з'єднати стежками усі атрактивні об'єкти у лісі. Якщо прокладені маршрути є цікавими і зручними, то вони будуть приваблювати велику кількість відвідувачів.

На жаль, на сьогодні, співпраця лісництв і туристичних компаній не є достатньо ефективною. Це зумовлено тим, що туристичні фірми при формуванні свого продукту орієнтуються в основному на збільшення кількості відпочиваючих, що в свою чергу приведе до збільшення прибутків. Переважно в такому випадку екологічний аспект до уваги не береться. Лісництва, в свою чергу, не приділяють достатньо уваги туристичному питанню. Це непорозуміння можна владнати за допомогою створення загальної системи управління лісовими територіями, яка б включала в себе державні і недержавні установи, що мають зацікавленість у цій проблемі.

Загальна система управління лісами має вирішувати наступні питання:

- оцінка придатності лісової території до туристично-рекреаційної діяльності;
- оцінка стійкості лісових екосистем;
- облаштування лісової території;
- управління кількістю відвідувачів;
- надання інформації про лісові території рекреантам та організаціям;
- контроль за дотриманням порядку відпочиваючими на лісовій місцевості тощо.

Висновки. Лісові ландшафти володіють багатим потенціалом для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Проте її ефективність залежить насамперед від правильної організації рекреаційної території. При цьому беруться до уваги 3 основні характеристики – привабливість, можливість контакту людини і природного середовища, організація відповідних зручностей для перебування відвідувачів.

Ефективне лісокористування можна здійснювати за допомогою створення загальної системи управління лісовими територіями, яка б включала в себе державні і недержавні установи, що мають зацікавленість у цьому питанні. Ця система має складатися з кваліфікованих фахівців – експертів в галузі лісокористування, екологів, туристичних менеджерів, маркетингологів, ландшафтних дизайнерів. Основним завданням такої управлінської структури буде гармонізація взаємовідносин між рекреантами та природними системами і створення необхідних умов для організації рекреаційного лісокористування з врахуванням екологічного та соціального аспектів. Екологічний аспект полягає у збереженні цінних лісових екосистем та біологічного різноманіття. Соціальний аспект обумовлює надання людям можливості для відновлення фізичних та психологічних сил організму.

1. Broadhurst, R. (2001). *Managing environments for leisure and recreation*. Routledge, London.
2. Department of Health (2004). *Choosing health: making healthier choices easier*. UK Health White Paper. The Stationery Office, London.
3. Forestry Commission (1998). *A Forestry Strategy for England: a new focus for England's woodlands*. Forestry Commission, Edinburgh.
4. Forestry Commission (2001). *Woodlands for Wales*. Forestry Commission, Edinburgh.
5. Hall, C.M. and Page, S.J. (2002). *The geography of tourism and recreation: environment, space and place*. Routledge, London.
6. Hill, G., Courtney, P., Burton, R. and Potts, J. (2003). *Forests' role in tourism – phase 2. Report to the Forestry Commission*.
7. Martin, S. (in prep). *Leisure landscapes: understanding the role of forests and woodlands in the tourism sector. Report to Forestry Commission, Edinburgh*.
8. The Countryside Agency (2001). *Working for the countryside: a strategy for rural tourism in England 2001–2005*. English Tourism Council.